

Sygn. akt I CSK 896/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 października 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Antoni Górski (sprawozdawca)

Protokolant Justyna Kosińska

w sprawie z powództwa J. W. i C. W.
przeciwko Bankowi [...]
o odszkodowanie i zadośćuczynienie,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 29 października 2015 r.,
skargi kasacyjnej powodów
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 4 grudnia 2013 r.,

- I. odrzuca skargę kasacyjną w części kwestionującej oddalenie roszczenia odszkodowawczego powódki o zasądzenie 1000 zł;**
- II. uchyla zaskarżony wyrok w części oddalającej roszczenie powodów o zadośćuczynienie i orzekającej o kosztach procesu i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powodowie J. W. i C. W. w pozwie z dnia 5 sierpnia 2008 r. wnosili o zasądzenie na ich rzecz od pozwanego [...] Banku (który w toku postępowania w wyniku połączenia został przejęty przez Bank [...]) odszkodowania i zadośćuczynienia.

Żądanie dotyczące odszkodowania obejmowało kwotę 58.155,52 zł z tytułu bezprawnie wyegzekwowanych kwot na podstawie bankowych tytułów egzekucyjnych uzyskanych w związku z popełnieniem przestępstwa, kwotę 1000 zł z tytułu zwrotu kosztów leczenia przewlekłej depresji przez powódkę J. W. oraz kwotę 11.000 zł z tytułu utraty wartości zajętego w drodze egzekucji samochodu. W piśmie procesowym z dnia 22 sierpnia 2010 r. powództwo o odszkodowanie zostało rozszerzone o dalszą kwotę 371,98 zł z tytułu kosztów egzekucji, którymi bezzasadnie obciążono powoda. Ponadto, tytułem zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych w postaci zdrowia, godności, dobrego imienia i prawa do spokojnego życia w rodzinie, każdy z powodów wnosił o zasądzenie na jego rzecz kwoty 100.000 zł.

Wyrokiem z dnia 28 stycznia 2013 r. Sąd Okręgowy w W. zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 1 000 zł tytułem odszkodowania, oddalił w pozostałym zakresie powództwo o odszkodowanie, zasądził od pozwanego na rzecz powodów kwotę po 100.000 zł tytułem zadośćuczynienia oraz orzekł o kosztach postępowania. Podstawą uwzględnienia powództwa było ustalenie, że znajomy powódki – A. T. dopuścił się oszustwa i fałszerstwa polegających na podrobieniu podpisów obojga powodów na umowie kredytowej, zaś współpracująca z nim pracownica pozwanego A. M. poświadczyła nieprawdę, że powodowie złożyli te podpisy w jej obecności. Sprawcy obu tych przestępstw zostali skazani przez sąd karny.

Wierzytelność banku z tytułu tego kredytu stała się podstawą do wystawienia bankowego tytułu wykonawczego, a po opatrzeniu go klauzulą wykonalności, do wszczęcia postępowania egzekucyjnego przeciwko powodom. Egzekucja prowadzona była z ich majątku ruchomego a także skierowana została do nieruchomości stanowiącej ich dom rodzinny.

Wyrokiem z dnia 4 grudnia 2013 r. Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że oddalił powództwo J. W. o zapłatę kwoty 1.000 złotych, obniżył zasądzoną na jej rzecz kwotę 100.000 złotych do kwoty 50.000 złotych, oddalając powództwo J. W. o zapłatę zadośćuczynienia w pozostałej części; oddalił powództwo C. W. o zapłatę kwoty 100.000 złotych; oddalił apelację w pozostałym zakresie i orzekł o kosztach procesu.

Sąd Apelacyjny nie podzielił stanowiska Sądu I instancji, jakoby wszystkie ustalone w postępowaniu niekorzystne zdarzenia zaistniałe w życiu rodzinnym, zawodowym i społecznym powodów były związane z działaniami pozwanego i zainicjowaną przez niego egzekucją. Przykładowo wskazał, że zmiana zatrudnienia powódki wynikała ze zmian organizacyjnych w jej miejscu pracy, z kolei w odniesieniu do powoda - już we wcześniejszej kampanii wyborczej (2002 r.) podnoszono, że miał długi. W ocenie Sądu Apelacyjnego, dostateczne podstawy miała jedynie konstatacja o związku pomiędzy niedozwolonym działaniem pozwanego, a schorzeniem powódki kwalifikowanym jako depresja. Związek tego schorzenia powódki z egzekucją prowadzoną w oparciu o wadliwie wystawiony przez pozwanego tytuł egzekucyjny został jednoznacznie potwierdzony opinią biegłego lekarza psychiatry. Sąd Apelacyjny uznał, że brak było podstaw do przyjęcia, że wskutek działania strony pozwanej doszło do naruszenia jakiegokolwiek dobra osobistego powoda, w szczególności jego zdrowia i dobrego imienia, i nie zachodziły przesłanki do zasądzenia na jego rzecz zadośćuczynienia. Z kolei w odniesieniu do powódki Sąd Apelacyjny uznał, że wykazała ona, że niedozwolone działanie pozwanego skutkowało wywołaniem rozstroju jej zdrowia. Sąd Apelacyjny podkreślił, że zgodnie z utrwaloną linią orzecniczą określenie wysokości zadośćuczynienia za doznaną krzywdę w razie wywołania rozstroju zdrowia stanowi zasadniczo uprawnienie sądu merytorycznie rozstrzygającego sprawę w pierwszej instancji, który przeprowadzając postępowanie dowodowe zgodnie z zasadą bezpośredniości może dokonać wszechstronnej oceny okoliczności sprawy, a korygowanie przez sąd odwoławczy wysokości zasądzonych już zadośćuczynienia uzasadnione jest tylko wówczas, gdy przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności sprawy mających wpływ na wysokość zadośćuczynienia jest ono nadmiernie wygórowane lub rażąco niskie. W ocenie Sądu Apelacyjnego zasądzona przez Sąd I instancji kwota 100 000 zł

była zbyt wysoka. Sąd Apelacyjny uznał bowiem, że doznane przez powódkę cierpienia i dolegliwości nie były wyłącznie wynikiem działań pozwanego banku, a ich intensywność i długotrwałość była związana ze szczególną wrażliwością powódki. Sąd Apelacyjny wskazał także, że zgodnie z żądaniem pozwu zadośćuczynienie w kwocie 100 000 zł miało rekompensować nie tylko skutki naruszenia dobra osobistego w postaci zdrowia, lecz także innych dóbr osobistych powódki, których naruszenia ostatecznie nie wykazano. W konsekwencji Sąd Apelacyjny przyjął, że odpowiednią kwotą zadośćuczynienia należną powódce będzie 50 000 zł. W ocenie Sądu Apelacyjnego nie zachodziły także podstawy do uwzględnienia żądania odszkodowania obejmującego zwrot kosztów leczenia w kwocie 1 000 zł. Powództwo w tym zakresie nie zostało należycie udowodnione i nie zachodziły przesłanki do zastosowania art. 322 k.p.c.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną wnieśli powodowie, zaskarżając go w punktach I a), c) i e) oraz w punkcie III w całości, a punkt I b) w zakresie, w którym powództwo zostało oddalone. W skardze kasacyjnej opartej na obu podstawach z art. 398³ § 1 k.p.c. zarzucili naruszenie art. 23 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c. i art. 448 k.c., art. 445 § 1 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., art. 235 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., art. 386 § 1 k.p.c., art. 316 § 1 k.p.c. w zw. z art. 382 k.p.c. i art. 328 § 2 k.p.c., art. 322 k.p.c. w zw. z art. 441 § 1 k.c., art. 286 k.p.c. i art. 278 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 328 § 2 k.p.c. Na tej podstawie skarżący wnosili o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego. Ewentualnie, w razie uznania za nieuzasadnione zarzutów odnoszących się do drugiej podstawy kasacyjnej (w szczególności zarzutu naruszenia art. 328 § 2 k.p.c.), wnosili o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w zaskarżonym zakresie i oddalenie apelacji pozwanego, a także o zasądzenie na rzecz obojga powodów kosztów postępowania apelacyjnego i kasacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Powódka objęła skargą dwa roszczenia oddalone przez Sąd Apelacyjny: odszkodowawcze o zapłatę 1000 zł. oraz o zadośćuczynienie w wysokości 50.000 zł. Pierwsze z tych roszczeń jest niższe od minimum

wartości przedmiotu zaskarżenia ustanowionego w art. 398² § 1 zdanie pierwsze k.p.c. na kwotę 50.000 zł, warunkującego dopuszczalność skargi kasacyjnej. Dlatego w tej części skarga podlegała odrzuceniu (art. 398⁶ § 3 k.p.c.), co czyni jednocześnie bezprzedmiotowym rozważanie zasadności zawartego w niej zarzutu naruszenia art. 322 k.p.c.

Odnosząc się do skargi w zakresie dotyczącym oddalenia roszczenia powódki o zadośćuczynienie trzeba stwierdzić, że nieuzasadnione są w tej części zarzuty procesowe dotyczące naruszenia art. 328 § 2 i art. 235 § 1 k.p.c. Wbrew pretensji skarżącej, że konstrukcja uzasadnienia Sądu Apelacyjnego jest na tyle niejasna, że istnieją wątpliwości co do tego jakie ostatecznie ustalenia stały się podstawą wydania przez ten Sąd wyroku reformatoryjnego w stosunku do niej należy zauważyć, że na k. 15 tego uzasadnienia znajduje się konkluzja wskazująca w sposób jednoznaczny na to, że jedyną podstawą do przyznania jej zadośćuczynienia w zmniejszonej kwocie było uznanie przez Sąd istnienia związku przyczynowego pomiędzy niedozwolonym działaniem pozwanego a wystąpieniem choroby powódki w postaci depresji. Oznacza to, że w tym zakresie uzasadnienie to spełnia wymagania z art. 328 § 2 k.p.c., dając wystarczające podstawy do kontroli prawidłowości rozumowania oraz merytorycznego rozstrzygnięcia Sądu. Nie jest też trafny zarzut naruszenia przez Sąd Apelacyjny zasady bezpośredniego przeprowadzania dowodów przed sądem orzekającym. W uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 1999 r., III CZP 59/98 (OSNC 1999, nr 7 - 8, poz. 124), na którą powołuje się skarżąca, Sąd ten dopuścił możliwość zmiany przez sąd odwoławczy ustaleń faktycznych stanowiących podstawę wydania wyroku sądu pierwszej instancji bez przeprowadzania postępowania dowodowego, chyba że szczególne okoliczności wymagają ponowienia lub uzupełnienia tego postępowania. Sąd Apelacyjny skorzystał z tej możliwości, a skarżąca nie zdołała wykazać istnienia takich okoliczności w sprawie, które by taką możliwość wykluczały. Kwestia zaś, że wynik tej odmiennej oceny jest częściowo niekorzystny dla powódki uchyla się spod kognicji sądu kasacyjnego (art. 398³ § 3 k.p.c.).

Odnosząc się do zarzutu skargi dotyczącego niepowołania przez Sąd z urzędu dowodu z uzupełniającej opinii biegłego lekarza, stwierdzić należy, iż problem, czy zapadnięcie powódki na depresję jest skutkiem wyłącznie

bezprawnego działania pozwanego banku czy też innych podmiotów, nie ma o tyle znaczenia w niniejszej sprawie, że wobec ewentualnej solidarnej odpowiedzialności wszystkich zobowiązanych do naprawienia szkody deliktowej (art. 441 § 1 k.c.), indywidualizacja tej odpowiedzialności nie jest konieczna. Należy przy tym przyznać skarżącej rację, że nawet w razie przyjęcia, iż doszło do naruszenia tylko jej jednego dobra osobistego w postaci zdrowia, wysokość przyznanego jej przez Sąd Apelacyjny zadośćuczynienia - ze względu istotę choroby i jej następstwa w życiu powódki - budzi wątpliwości z punktu widzenia funkcji kompensacyjnej tego roszczenia. Z dowodów w sprawie wynika, że w jeszcze marcu 2012 r. rozpoznano u powódki ciężki epizod depresyjny, który, biegła, słuchana na rozprawie w dniu 12 kwietnia 2012 r. k. 38t odwrót, określiła jako najcięższą w psychiatrii postać depresji. Natomiast trafnie Sąd Apelacyjny nie uwzględnił, jako przesłanki do przyznania zadośćuczynienia pogorszenia warunków i perspektyw życiowych dzieci powodów, gdyż istota tego roszczenia ma charakter osobisty.

Ostatni zarzut procesowy naruszenia art. 316 § 1 k.p.c. w zw. z art. 382 i art. 328 § 2 k.p.c. musi być rozpoznawany łącznie z zarzutami naruszenia prawa materialnego i dotyczy obojga powodów. Chodzi bowiem o ocenę, czy realna groźba bezprawnego pozbawienia jedyne go mieszkania może być uznana za naruszenie dobra osobistego, a jeśli tak, to jakiego rodzaju. Odnosząc się do tej kwestii należy stwierdzić, że nie ulega wątpliwości, iż wymienione w art. 23 k.c. dobro osobiste w postaci nietykalności mieszkania obejmuje ochronę przed bezprawnym fizycznym wtargnięciem do mieszkania lub przed nieuprawnioną odmową jego opuszczenia. W orzecznictwie sądowym uznaje się jednak, że naruszenie tego dobra nie ogranicza się tylko do fizycznej ingerencji osób trzecich w mir domowy, lecz może polegać także na „bezprawnym wtargnięciu takich osób w sferę określonego stanu psychicznego i emocjonalnego, jaki daje człowiekowi poczucie bezpiecznego i niezakłóconego korzystania z własnego mieszkania, stanowiącego centrum aktywności życiowej, z którą związana jest prywatność każdej osoby” (por wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 marca 2009 r. II CSK 513/08, czy z dnia 21 kwietnia 2010 r., V CSK 352/09 - niepubl.). Wychodząc z tych założeń, w drugim z powołanych orzeczeń Sąd Najwyższy uznał, że może stanowić naruszenie nietykalności mieszkania wydanie bezprawnej decyzji administracyjnej nakazującej

rozbiórkę domu. Podzielając ten kierunek rozumowania należy przyjąć, że może prowadzić do naruszenia dobra osobistego w postaci nietykalności mieszkania wszczęcie przez wierzyciela bezprawnej egzekucji polegającej na eksmisji z jedyne go mieszkania dłużnika, stąd też nieuwzględnienie przez Sąd Apelacyjny takiej wykładni art. 23 k.c. stanowi uchybienie temu przepisowi i jednocześnie art. 316 k.p.c.

Mało przekonujące i zbyt enigmatyczne są rozważania tego Sądu dotyczące uzasadnienia poglądu, że wytworzenie wokół powodów atmosfery jako nieuczciwych obywateli, niespłacających długów i wpisanie ich na listę dłużników nie prowadziło do naruszenia ich dobrego imienia, zaś uzasadnienie oddalenia roszczenia powoda o zadośćuczynienie jest tak lakoniczne, że nie spełnia wymogów z art. 328 § 2 k.p.c. Wystarczy wskazać, że Sąd nie odniósł się w ogóle do treści dwóch zaświadczeń lekarskich z k. 381 i 413, które dotyczą stanu zdrowia powoda.

Powodowie podtrzymują w skardze twierdzenia, że należy im się zadośćuczynienie także z racji pogorszenia warunków pracy (powódka) i utraty szans na ponowny wybór na stanowisko wójta gminy (powód). W tym zakresie ich pretensje są nieuzasadnione. Sąd ustalił bowiem, że te niekorzystne zmiany w ich statusie zawodowym nie pozostawały w związku przyczynowym z deliktem strony pozwanej. Odmienne stanowisko powodów sprowadza się zatem w istocie do zakwestionowania tej oceny, co w skardze kasacyjnej jest niedopuszczalne (art. 398³ § 3 k.p.c.). Niezależnie od tej przeszkody natury procesowej trzeba stwierdzić, że nie ma podstaw zaliczenia do katalogu dóbr osobistych prawa do ustabilizowanego stosunku pracy i pozycji zawodowej. W tej mierze roszczenia powodów są więc chybione co do samej zasady prawnej.

Z przytoczonych przyczyn orzeczono jak w wyroku (art. 398¹⁵ w zw. z art. 108 § 2 k.p.c.).

kc